

УДК 338.438

Методика визначення рівня і темпів модернізації сільськогосподарських підприємств

Матковський П.Є.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

У статті аналізуються основні методичні підходи стану модернізації сільськогосподарських підприємств. З'ясовано, важливими чинниками осучаснення агроформувань є інновації, державна підтримка, кадрове забезпечення. Встановлено, що невирішеними залишаються шляхи оцінки рівня і темпів модернізації сільськогосподарських підприємств. Розглянуто основні методи аналізу бюджетних асигнувань, науково-технічного прогресу, кадрового забезпечення.

Ключові слова: чинники модернізації, інновації, державна підтримка, кадрове забезпечення, сільськогосподарські підприємства, методика.

Matkovskiy P.E. МЕТОДИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ УРОВНЯ И ТЕМПОВ МОДЕРНИЗАЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье анализируются основные методические подходы состояния модернизации сельскохозяйственных предприятий. Выяснено, важными факторами осовременивания агроформирований являются инновации, государственная поддержка, кадровое обеспечение. Установлено, что нерешенными остаются пути оценки уровня и темпов модернизации сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены основные методы анализа бюджетных ассигнований, научно-технического прогресса, кадрового обеспечения.

Ключевые слова: факторы модернизации, инновации, государственная поддержка, кадровое обеспечение, сельскохозяйственные предприятия, методика.

Matkovskiy P.E. METHODOLOGY FOR DETERMINING THE LEVEL AND PACE OF MODERNIZATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article analyzes the main methodological approaches to the state of modernization of agricultural enterprises. It was found out that innovation, state support, personnel support are important factors in modernizing agro-formations. It is established that there are still unresolved ways of assessing the level and pace of modernization of agricultural enterprises. The main methods of analyzing budget appropriations, scientific and technical progress, and staffing are considered.

Keywords: modernization factors, innovations, state support, personnel support, agricultural enterprises, methodology.

Постановка проблеми. Необхідність частіше проводити модернізацію сільськогосподарських підприємств не є новизною для суспільства в час бурхливого соціально-економічного розвитку. Для обґрунтованого аналізу стану й економічного потенціалу агроформувань слід прискіпливо визначити методику такої оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем модернізації сільськогосподарських підприємств приділялась увага низки науковців, зокрема Ю.В. Великого, В.Д. Дорофєєва, Г.І. Лановської, П.П. Микитюка, В.А. Чичун та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування методичних підходів до оцінки стану модернізації сільськогосподарських підприємств.

Вклад основного матеріалу дослідження. Методику оцінки рівня і темпів модернізації сільськогосподарських підприємств нами пропонується розглянути у наступному контексті:

- *інноваційне забезпечення;*
- *державної підтримки;*
- *кадрове забезпечення.*

Методика оцінки інноваційного забезпечення модернізації сільськогосподарських підприємств. В даний час одним з вирішальних чинників підвищення економічної ефективності аграрного виробництва є активна інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств. Постійне оновлення техніки і технологій, вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання є основною умовою виробництва конкурентоспро-

можної продукції, завоювання і збереження позицій підприємств на ринку і підвищення продуктивності праці.

Оцінка нововведень і визначення їх ефективності проводиться як в цілому, так і на окремих етапах інноваційного процесу.

Загалом інноваційний процес в АПК зводиться до трьох основних етапів: створення інновацій, їх поширення та освоєння товаровиробниками [1].

Для визначення економічної ефективності використання науково-технічної продукції застосовується система показників відповідно до виділених критеріїв, що свідчать про поліпшення якості ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових), рівня ресурсозбереження, зростання продуктивності праці, енергоємності, капіталомісткості продукції та її конкурентоспроможності.

Зокрема до них належать такі показники:

- приріст валової продукції у фактичних цінах, валового доходу, прибутку, в розрахунку на одиницю площі, на одиницю праці, а також виробничих засобів сільськогосподарського призначення;

- зниження собівартості продукції (за видами);

- зростання рентабельності виробництва (за видами продукції);

- зростання сукупної (загальної) рентабельності;

- зростання вартості валової продукції в поточних цінах, валового доходу і прибутку на: 1 гектар сільськогосподарських угідь, 1 гектар ріллі, 1 середньорічного працівника, 1 людино-день, 1000 год основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення, 1000 год сукупних коштів [2, с. 74; 3, с. 95].

В процесі оцінки конкретної інновації важливо врахувати не тільки корисний результат, тобто загальну масу доходу (абсолютну ефективність), але і його приріст порівняно з аналогом до освоєння інновації (порівняльна ефективність) [4, с. 104; 5, с. 82; 6, с. 424]. У зв'язку з цим, при визначенні економічної ефективності освоєння науково-технічних розробок одним з основних показників є додатковий прибуток. Визначити його можна за формулою (1):

$$\Delta\P = (\text{Ц}_{\text{нтп}} - \text{В}_{\text{нтп}}) * \text{V}_6 - (\text{Ц}_6 - \text{В}_6) * \text{V}_6, \quad (1)$$

де: $\Delta\P$ – приріст прибутку;

Ц – ціна реалізації;

В – витрати;

V – об'єм реалізації продукції;

б – базові показники;

НТП – показники після впровадження науково-технічної розробки.

В основі визначення економічної ефективності інноваційно-орієнтованих інвестицій лежать методи комплексної оцінки ефективності капітальних вкладень. Основа цих методів – зіставлення витрат на нову техніку з отримуваним від них ефектом.

Ефективність інвестиційного проекту – категорія, що відображає відповідність проекту цілям та інтересам його учасників. Пропонується оцінювати такі види ефективності:

1) Ефективність проекту в цілому, яка оцінюється з метою визначення потенційної привабливості проекту для можливих учасників та пошуку джерел фінансування. Вона містить в собі:

- громадську ефективність проекту, тобто соціально-економічні наслідки здійснення інвестиційного проекту для суспільства в цілому, в тому числі як безпосередні результати і витрати проекту, так і “зовнішні”: витрати і результати в суміжних секторах економіки, екологічні, соціальні та інші позаекономічні ефекти;

- комерційну ефективність проекту, тобто фінансові наслідки його здійснення для учасника, що реалізовує проект, в припущенні, що він робить всі необхідні для реалізації проекту витрати і користується усіма його результатами.

Показники ефективності проекту в цілому характеризують з економічної точки зору технічні, технологічні та організаційні проектні рішення.

2) Ефективність участі в проекті, яка визначається з метою перевірки можливості бути реалізованим інвестиційним проектом і зацікавленості в ньому всіх його учасників.

Ефективність проекту характеризується системою показників, що відображають співвідношення витрат і результатів протягом усього його життєвого циклу [7 с. 39; 8]. В якості основних показників, які використовуються для розрахунку ефективності інвестиційних проектів, рекомендуються:

1) Внутрішня норма прибутковості (ВНП, внутрішня норма дисконту, внутрішня норма рентабельності, Internal Rate of Return, IRR). Представляє таку розрахункову ставку відсотка (ставку дисконтування), при якій сума дисконтованих доходів за весь період використання інвестиційного проекту стає рівною сумі інвестицій. Інакше можна сказати, що внутрішня норма прибутку – ставка дисконту-

вання, при якій чиста поточна вартість дорівнює нулю. Розраховується за формулою (2):

$$NPV = \frac{\sum_{t=0}^T CIFt}{(1+IRR)^t} - \frac{\sum_{t=0}^T COFt}{(1+IRR)^t}, \quad (2)$$

де: CIFT – вхідний грошовий потік в інтервалі t;

COFt – вихідний грошовий потік в інтервалі t;

T – останній рік використання інвестиційного проекту;

t – рік інвестування;

IRR – внутрішня норма прибутку.

2) Потреба в додатковому фінансуванні (ПФ, вартість проекту, капітал ризику). Представляє собою максимальне значення абсолютної величини негативного накопиченого сальдо від інвестиційної та операційної діяльності. Величина ПФ показує мінімальний обсяг зовнішнього фінансування проекту, необхідний для забезпечення його фінансової можливості бути реалізованим.

3) Термін окупності. «Простим» терміном окупності, (payback period) називається тривалість періоду від початкового моменту до моменту окупності. Моментом окупності називається той найбільш ранній момент часу в розрахунковому періоді, після якого поточний чистий дохід стає і надалі залишається невід'ємним.

Для оцінки інновацій освоєваних на підприємствах аграрного сектора застосовуються різноманітні методи, в основі яких лежать методи визначення економічної ефективності капітальних вкладень, що полягають в зіставленні витрат на нововведення з одержуванним від неї ефектом. Особливості інноваційного процесу, такі як розширений склад учасників, необхідність порівняльної оцінки нововведень, високий ризик і інші, зумовлюють особливий підхід до визначення економічної ефективності інноваційно-орієнтованих інвестицій та певною мірою ускладнюють застосування широко поширеної методики. Її достовірність можна підвищити за рахунок обліку перерахованих і інших особливостей інноваційного процесу в сільському господарстві.

Методичні підходи до визначення економічної ефективності кадрового забезпечення. Оплата праці керівників і фахівців підприємств зазвичай ґрунтується на врахуванні рівня кваліфікації працівника, творчого ставлення до своїх функціональних обов'язків, високої результативності. Потрібні нові підходи до оцінки якості праці.

Як показує практика оплата праці керівників і фахівців не пов'язана з кількістю і якістю

праці, не відпрацьована система стимулювання. Для вирішення цієї проблеми найбільш ефективним є застосування оплати праці за контрактом. Якість роботи фахівця визначається із застосуванням експертно-бальних оцінок, розроблених раніше в (табл. 1).

Комплексна оцінка якості роботи фахівців для встановлення змінної частки (премії) заснована на використанні узагальнених критеріїв оцінки: ділових якостей; складності виконуваних функцій; результатів праці. Кожен критерій окремо оцінюється безпосередньо керівником структурного підрозділу, в якому працює фахівець з двобальною шкалою: нормативний (середній) рівень – 1; наднормативний рівень – 2.

Сума оцінок кожного критерію, зважених на питому значимість, дозволяє визначити оцінки: ділових якостей; складності виконуваних функцій; результатів праці. Їх середня арифметична величина складе комплексну оцінку якості роботи фахівців. При оцінці, що дорівнює 1 балу, премія не виплачується, тому що якість роботи даного працівника не перевищує нормативний рівень, і він отримує тільки посадовий оклад, визначений у контракті. Премія може бути встановлена лише тим працівникам, оцінка якості праці яких вище середнього рівня і коливається в діапазоні 1,1-2 бали.

Слід підкреслити, що елементи критеріїв оцінки (наприклад, ділові якості і складність виконуваних функцій) наскрізні і можуть застосовуватися для фахівців всіх структурних підрозділів. Критерії ж оцінок результатів праці визначаються з урахуванням вимог до кожного конкретного функціонального підрозділу, табл. 1.

Сумарне значення премії визначається в такій послідовності.

1. Визначається комплексна оцінка роботи кожного фахівця агромаркетингової служби (посадових груп фахівців) за такою формулою (3):

$$K_p = \frac{(D_{я} + C_{ф} + P_{п})}{3}, \quad (3)$$

де: D_я – питома значимість ділових якостей;

C_ф – питома значимість складності виконуваних функцій;

P_п – питома значимість результатів праці.

2. Знаходиться сумарне значення комплексних оцінок роботи фахівців, які мають право на премію (4):

$$K_b = \sum K_p \quad (4)$$

Зразок оцінок якості роботи керівників і фахівців підприємств

Елементи оцінки та їх критерії	Питома значимість критеріїв (в коефіцієнтах)
1. Ділові якості	
Компетентність	0,26
Здатність організувати працю	0,13
Свідомість відповідальності за виконувану роботу	0,14
Самостійність і ініціатива	0,12
Здатність освоювати нові питання і використовувати нові методи в роботі	0,25
Контактність	0,10
Сумарна оцінка	1,00
2. Складність виконуваних функцій	
Різноманітність, комплексність робіт	0,45
Самостійність виконання робіт	0,25
Додаткова відповідальність за результати праці	0,30
Сумарна оцінка	1,00
3. Результати праці	
Кількість виконуваних планових та позапланових робіт (завдань)	0,31
Якість виконуваних робіт	0,39
Дотримання термінів виконання робіт (завдань)	0,30
Сумарна оцінка	1,00

Для того щоб визначити оцінку якості роботи (нормативну на рівні 1 і наднормативну – від 1,1 до 2) нами пропонується врахувати ознаки ділових якостей і складності виконуваних функцій, наведені в таблиці 2.

3. Визначається сумарне значення одного балу за такою формулою (5):

$$Ц_6 = \frac{C_p}{K_0}, \quad (5)$$

де С_п – сума премії.

4. Визначається сума премії кожного фахівця за формулою (6):

$$H = K_p - Ц_6 \quad (6)$$

Слід врахувати, що сумарне значення одного балу буде змінюватися в залежності від кінцевих результатів роботи агромаркетингової служби, а комплексна оцінка якості роботи кожного фахівця (в балах) може залишатися незмінною протягом року або іншого терміну (за контрактом), якщо до працівника немає претензій.

Впровадження викладеної вище системи оцінок якості роботи дозволить стимулювати підвищення ефективності праці керівників і фахівців підприємств, посилити їх зацікавленість в досягненні високих кінцевих результатів.

Методика оцінки рівня модернізації державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Основу опосередкованої під-

тримки повинні скласти спільні програми загальнодержавного значення, приватного бізнесу та корпоративні програми (наприклад, на рівні продуктивних підкомплексів) регіональних сільгосптоваровиробників.

Ми пропонуємо три основні підходи до оцінки ефективності державної підтримки:

1. Спрощений підхід (для оцінки технічних субсидій «точкового» характеру – на придбання елементів технологічного обладнання або заміну на більш модернізоване в різних процесах виробництва).

2. Комплексний підхід до оцінки фінансового стану організації (при оцінці великої, понад 10 млн. грн. державної фінансової підтримки виробництва).

3. Комплексний підхід до оцінки регіонального економічного ефекту (для оцінки комплексу державної підтримки виробництва регіону).

Спрощений підхід досить апробований. Річний економічний ефект – Е_р (економія при ведених витрат в гривнях) розраховується за формулою (7):

$$E_p = (C_1 - C_2) * V, \quad (7)$$

де С₁ і С₂ – собівартість одиниці продукції (робіт, послуг) до і після освоєння коштів державної підтримки, грн.;

V – річний обсяг продукції (робіт, послуг) після освоєння коштів державної підтримки в натуральному вираженні – т, м³, м і т.д.

Таблиця 2

Ознаки якості праці керівників і фахівців сільськогосподарських підприємств

Нормативний (відповідає одному балу)	Понаднормативний (відповідає від 1 до 2 балів)
I. Ділові якості	
1. Компетентність	
Знає спеціальні питання, володіє достатнім досвідом роботи, проте слабо орієнтується в суміжних галузях знань Здатний замінити відсутнього на робочому місці фахівця свого профілю та аналогічного кваліфікаційного рівня	Досконало знає справу, обізнаний в суміжних галузях знань. Здатний замінити фахівця аналогічного кваліфікаційного рівня і працівника вищого кваліфікаційного рівня, який виконує складніші функції
4. Самостійність та ініціативність	
Іноді звертається за допомогою до керівника або старшого за посадою. Не відмовляється від виконання завдань, пов'язаних з пошуком нових форм діяльності, але вважає за краще стереотипні роботи.	Виявляє повну самостійність у виконанні виробничих функцій. Має потяг до новаторства.
5. Здатність освоювати нові питання і використовувати нові методи в роботі	
Недостатньо швидко освоює нові питання і методи, але працює над собою і не відмовляється від спроб перевірити свої здібності. Не проявляє активної реакції з приводу нових установок і змін.	Швидко освоює нові питання і методи. Завжди готовий до несподіваних рішень, сприйнятливий до змін. Володіє високим ступенем мобільності, широко використовує нові методи в роботі.
6. Контактність.	
В рамках службових відносин не проявляє схильності обмінюватися ідеями, хоча і не відмовить в допомозі.	Інтелегентний в поведженні з іншими людьми. Вміє створити в колективі атмосферу взаємодопомоги та трудової активності. Має здатність встановлювати і підтримувати ділові зв'язки
II Складність виконуваних функцій.	
1. Різноманітність, комплексність робіт	
Виконує прості, часто повторювані роботи в межах вузькоспеціалізованої сфери діяльності, які проводяться в масштабі структурного підрозділу.	Здатний до виконання комплексних робіт, пов'язаних з різноманітними вирішуваними завданнями.
2. Самостійність виконання робіт	
Роботи виконуються під безпосереднім керівництвом	Роботи виконуються самостійно без контролю
3. Додаткова відповідальність за результати праці	
Матеріальна за збереження фінансових ресурсів.	Моральна за керівництво роботами, виконуваними в складних умовах
III. Результати праці	
Для кожного структурного підрозділу критерії для визначення оцінок результатів праці визначаються підприємством	

Державна підтримка вважається економічно ефективною, якщо термін окупності одноразових витрат не вище нормативного. В умовах підйому економіки нормативний термін окупності (T_n) повинен складати не більше 5 років, в умовах економічної кризи – від 5 до 12 років.

Термін окупності одноразової державної підтримки ($T_{од}$) визначається відношенням одноразових витрат (капітальних вкладень) до річної економії від зниження собівартості продукції (8):

$$T_{од} = \frac{Z_{од}}{(C_1 - C_2) * B}, \quad (8)$$

де $Z_{од}$ – одноразові витрати, пов'язані з розробкою і впровадженням заходу, здійснюваного з використанням коштів державної підтримки, грн. (капітальні вкладення).

Процедура комплексного підходу досить трудомістка. Пов'язано це з тим, що у виробництві задіяні прямим або непрямим чином всі галузі і всі сфери організації і управління виробництва [9, с. 39].

Одним із підходів при оцінці ефективності державної підтримки при комплексному підході (в тому числі і інші інвестиції) в регіональному масштабі, може стати співвідношення приросту вартості товарної продукції, обґрунтованої державною підтримкою до рівня підтримки (9):

$$K_{\text{ефдп}} = \frac{\Delta\text{СТП}}{O_{\text{дп}}}, \quad (9)$$

де, $K_{\text{ефдп}}$ – коефіцієнт ефективності державної підтримки

$\Delta\text{СТП}$ – приріст товарної продукції, тис. грн.

$O_{\text{дп}}$ – об'єм державної підтримки, тис. грн.

Щоб розрахувати ефективність державної підтримки необхідно виділити частку державної підтримки в загальних інвестиціях і частку додаткової вартості товарної продукції, забезпеченої державною підтримкою.

Висновки з проведеного дослідження. Визначено шляхи оцінки ефективності модернізації через такі чинники як: інновації, державна підтримка, кадрове забезпечення. Це дасть змогу в подальшому оцінювати стан та рівень осучаснення сільськогосподарських підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий Ю.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку машинобудівних підприємств / Ю.В. Великий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/76.pdf.
2. Дорофеев В.Д. Менеджмент : [учеб. пособ.] / В.Д. Дорофеев, А.Н. Шмелева, Н.Ю. Шестопал. – М. : ИНФРА – М, 2008. – 440 с.
3. Лановська, Г.І. Методичні підходи до оцінки інноваційної політики підприємств спиртової промисловості : [монографія] / Г.І. Лановська, Т.А. Говорушко. – К. : Медінформ, 2013. – 204 с.
4. Микитюк П.П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства : [монографія] / П.П. Микитюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 295 с.
5. Рогоза М.Є. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : [монографія] / М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 136 с.
6. Харук К.Б. Інноваційні стратегії розвитку торговельних підприємств / К.Б. Харук // Проблеми економіки та управління. – 2009. – № 640. – С. 423–424.
7. Чандлер А.Д. Функции штаб-квартиры в многопрофильной фирме / Chandler A. D., Jr. 1991. The functions of the HQ unit in the multibusiness firm. Strategic Management Journal 12 (Winter Special Issue): 31–50.
8. Чичун В.А. Удосконалення стратегічного управління діяльністю підприємства / В.А. Чичун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/27_2.pdf.
9. Янковець Т.М. Реалізація інноваційних стратегій для досягнення конкурентних переваг / Т.М. Янковець // Проблеми науки. – 2012. – № 12. – С. 33–40.

REFERENCES:

1. Velikiy Y.V. Finansove zabezpechennya innovatsiyного розвитку mashinobudivnih pidpriemstv / Y.V. Velikiy [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/76.pdf.
2. Dorofeev V.D. Menedzhment : [ucheb. posob.] / V.D. Dorofeev, A.N. Shmeleva, N.Y. Shestopal. – M. : INFRA – M, 2008. – 440 s.
3. Lanovska, G.I. Metodichni pidhodi do otsinki innovatsiynoyi politiki pidpriemstv spirtovoyi promislovosti : [monografiya] / G.I. Lanovska, T.A. Govo rushko. – K. : Medinform, 2013. – 204 s.
4. Mikityuk P.P. Analiz vplivu investitsiy ta innovatsiy na efektivnist gospodarskoyi diyalnosti pidpriemstva : [monografiya] / P.P. Mikityuk. – Ternopil : Ekonomichna dumka, 2006. – 295 s.
5. Rogoza M.E. Strategichniy innovatsiyний розвиток pidpriemstv: modeli ta mehanizmi : [monografiya] / M.E. Rogoza, K.Y. Vergal. – Poltava : RVV PUET, 2011. – 136 s.
6. Haruk K.B. Innovatsiyni strategiyi rozvitku torgovelnih pidpriemstv / K.B. Haruk // Problemi eko nomiki ta upravlinnya. – 2009. – # 640. – S. 423–424.
7. Chandler A.D. Funktsii shtab-kvartiryi v mnogoprofilnoy firme / Chandler A. D., Jr. 1991. The functions of the HQ unit in the multibusiness firm. Strategic Management Journal 12 (Winter Special Issue): 31–50.
8. Chichun V.A. Udoskonalennya strategichnogo upravlinnya diyalnistyu pidpriemstva / V.A. Chichun [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/27_2.pdf.
9. Yankovets T.M. Realizatsiya innovatsiynih strategiy dlya dosyagnennya konkurentnih perevag / T.M. Yankovets // Problemi nauki. – 2012. – # 12. – S. 33–40.